

Наукові перспективи
Видавнича група

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ У СУЧАСНІЙ
НАУЦІ

№5(23)

2024

*Серія: історія та
археологія,
державне
управління,
економіка,
педагогіка,
техніка,
право*

*Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління
Асоціація науковців України
Науковий парк Національного Авіаційного Університету*

у рамках роботи Видавничої групи «Наукові перспективи»

«Актуальні питання у сучасній науці»

*(Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія Економіка»,
Серія «Державне управління», Серія «Техніка»,
Серія «Історія та археологія»)*

Випуск № 5(23) 2024

Київ – 2024

*Ukrainian Assembly of Doctors of Sciences in Public Administration
Association of Scientists of Ukraine
Scientific Park of the National Aviation University*

within the work of the Publishing Group "Scientific Perspectives"

«Current issues in modern science»

*("Pedagogy" Series, "Law" Series, Economy Series,
"Public Administration" Series, "Technology" Series,
"History and Archeology" Series)*

Issue № 5(23) 2024

Kyiv – 2024

«Актуальні питання у сучасній науці (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія Економіка», Серія «Державне управління», Серія «Техніка», Серія «Історія та археологія»)»: журнал. 2024. № 5(23) 2024. С. 1260.

Свідоцтво про державну реєстрацію Серія Серія КВ № 25116-15056Р.

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України 10.10.2022 № 894 журналу присвоєні категорії "Б" із з права (спеціальність - 081 Право), економіки (спеціальність - 076 Підприємництво та торгівля), педагогіки (спеціальність - 014 Середня освіта) та державного управління (спеціальність - 281 Публічне управління та адміністрування).

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 20.02.2023 № 185 журналу присвоєно категорію "Б" із історії та археології (спеціальність - 032 Історія та археологія)

Рекомендовано до друку Президією Всеукраїнської Асамблеї докторів наук з державного управління (Рішення від 13.05.2024, № 6/5-24).

Журнал видається за підтримки Інституту філософії та соціології Національної Академії Наук Азербайджану (Баку, Азербайджан), Міждержавної гільдії інженерів консультантів, громадської організації «Християнська академія педагогічних наук України» та громадської організації «Всеукраїнська асоціація педагогів і психологів з духовно-морального виховання».

Журнал публікує оригінальні дослідницькі та оглядові розвідки з теоретичних та прикладних аспектів державного управління, права, економіки, історії, педагогіки, техніки для їх інтеграції у європейський, світовий науковий простір. Цільова аудиторія: науковці, працівники вищих навчальних закладів та наукових інституцій, здобувачі вищої освіти, а також фахівці тематики журналу.

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Coperticus (IC), міжнародної пошукової системи Google Scholar та до міжнародної наукометричної бази даних Research Bible.

Головний редактор: Дацій Олександр Іванович - доктор економічних наук, професор, Заслужений працівник освіти України, завідувач кафедри фінансів, банківської та страхової справи Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна)

Редакційна колегія:

- Балабаєва (Дорошенко) Катерина Вікторівна - кандидат технічних наук, доцент кафедри авіаційних двигунів Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Бельська Тетяна Валентинівна - доктор наук з державного управління, доцент, завідувач кафедри менеджменту Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості (Київ, Україна)
- Будник Вікторія Анатоліївна - кандидат економічних наук, професор, професор кафедри бізнес-логістики та транспортних технологій Державного університету інфраструктури та технологій (Київ, Україна)
- Гбур Зоряна Володимирівна - доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри управління охороною здоров'я та публічного адміністрування Національного університету охорони здоров'я України імені П.Л.Шупика (Київ, Україна)
- Герасименко Юлія Сергіївна - доктор економічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки, психології та менеджменту Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти Державного закладу вищої освіти «Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України (Біла Церква, Україна)
- Дегтяр Олег Андрійович — доктор наук з державного управління, доцент, доцент кафедри менеджменту і адміністрування Харківського національного університету міського господарства ім. О. М. Бекетова (Харків, Україна)
- Закієв Іслам Муса-Огли - старший науковий співробітник кафедри підтримання льотної придатності авіаційної техніки Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Заячківська Оксана Василівна - кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів та економічної безпеки Національного університету водного господарства та природокористування (Рівне, Україна)
- Іванченко Євгенія Вікторівна — кандидат технічних наук, доцент, професор кафедри безпеки інформаційних технологій Національного авіаційного університету (Київ, Україна)

- Ігнатович Сергій Ромуальдович - доктор технічних наук, професор, завідувач кафедри конструкції літальних апаратів Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Ільїна Анастасія Олександрівна - кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри публічного управління і адміністрування Національного торговельно-економічного університету (Київ, Україна)
- Ісайкіна Олена Дмитрівна - кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії та документознавства Національного авіаційного університету, член Спілки краєзнавців України (Київ, Україна)
- Кавиліна Ганна Костянтинівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» (Одеса, Україна)
- Кардаш Оксана Любомирівна — кандидат економічних наук, доцент кафедри комп'ютерних технологій та економічної кібернетики Навчально-наукового інституту автоматичної, кібернетики та обчислювальної техніки Національного університету водного господарства та природокористування (м. Рівне, Україна)
- Карусевич Михайло Віталійович - доктор технічних наук, професор, професор кафедри конструкції літальних апаратів Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Катеринчук Іван Степанович - доктор технічних наук, професор кафедри телекомунікаційних та інформаційних систем Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (Хмельницький, Україна)
- Кінзерявий Василь Миколайович — кандидат технічних наук, доцент кафедри безпеки інформаційних технологій Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Коваленко Валентин Васильович - доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник сектору авторського права та суміжних прав лабораторії авторського права та інформаційних технологій Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності Міністерства юстиції України (Київ, Україна)
- Ковтун Владислав Юрійович — кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри безпеки інформаційних технологій Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Комнатний Сергій Олександрович - докторант кафедри філософії права та юридичної логіки Національної академії внутрішніх справ (Київ, Україна)
- Корченко Анна Олександрівна — доцент кафедри безпеки інформаційних технологій Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Корченко Олександр Григорович — доктор технічних наук, професор, завідувач кафедри безпеки інформаційних технологій Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Котельницький Назар Анатолійович - кандидат історичних наук, доцент кафедри права Чернігівського інституту інформації, бізнесу та права Міжнародного науково - технічного університету імені академіка Юрія Бугая, член - кореспондент Центру українських досліджень Інституту Європи РАН (Чернігів, Україна)
- Кошетар Уляна Петрівна - кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри української мови та культури Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Кошова Світлана Петрівна — кандидат наук з державного управління, доцент, доцент кафедри управління охорони здоров'я Національного університету охорони здоров'я України імені П.Л.Шупика (Київ, Україна)
- Кравчук Володимир Миколайович — доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права Волинського національного університету імені Лесі Українки (Луцьк, Україна)
- Кризина Наталя Павлівна – доктор наук державного управління, професор, Заслужений лікар України, директор Навчально-Наукового медичного інституту Київського міжнародного університету (Київ, Україна)
- Куриш Наталя Костянтинівна – кандидат педагогічних наук, заступник директора з науково-навчальної роботи, Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області (Чернівці, Україна)
- Марушева Олександра Анатолівна - доктор наук з державного управління, доцент, завідувач кафедри публічного управління та інформаційного менеджменту ПВНЗ Університет Новітніх Технологій (Київ, Україна)
- Маслак Тетяна Петрівна - кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри конструкції літальних апаратів Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Матяш Ольга Іванівна - доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри алгебри і методики навчання математики Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (Вінниця, Україна)
- Миргород-Карпова Валерія Валеріївна - кандидат юридичних наук, заступник директора з наукової роботи, старший викладач кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки Сумського державного університету (Суми, Україна)
- Михайленко Любов Федорівна - доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри алгебри і методики навчання математики Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (Вінниця, Україна)
- Михальчук Роман Юрійович - кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії Рівненського державного гуманітарного університету (Рівне, Україна)
- Мізюк Вікторія Анатолівна – кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності Ізмаїльського державного гуманітарного університету (Ізмаїл, Україна)
- Мірошніченко Валентина Іванівна - доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (Хмельницький, Україна)
- Міхальський Томаш — доктор наук, доцент кафедри географії регіонального розвитку Гданського університету (Польща)
- Ніколаєв Микола Ілліч - доктор історичних наук, професор кафедри історії на методик її навчання Ізмаїльського державного гуманітарного університету (Одеса, Україна)
- Новак-Калієва Лариса Миколаївна — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри державного управління Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президенті України (Львів, Україна)
- Опієнко Альона Володимирівна - доктор економічних наук, доцент кафедри організації авіаційних робіт та послуг Національного авіаційного університету (Київ, Україна)

- Оніщенко Наталія Миколаївна - доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України, академік НАПрН України, завідувач відділу теорії держави і права Інституту держави і права ім. В.М.Корецького НАН України (Київ, Україна)
- Орлова Наталія Сергіївна — доктор наук з державного управління, професор кафедри державного управління, публічного адміністрування та регіональної економіки, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця (Харків, Україна)
- Павлов Костянтин Володимирович — доктор економічних наук, професор, професор кафедри аналітичної економіки та природокористування Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (Київ, Україна)
- Павлова Олена Миколаївна - доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки, підприємництва та маркетингу Волинського національного університету імені Лесі Українки (Луцьк, Україна)
- Палічук Юрій Іванович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри медицини катастроф та військової медицини Буковинського державного медичного університету (Чернівці, Україна)
- Присяжнюк Олексій Миколайович - кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та методології науки ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (Одеса, Україна)
- Робак Ігор Юрійович - доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри суспільних наук Харківського національного медичного університету (Харків, Україна)
- Руденко Юлія Анатоліївна - доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики дошкільної освіти ДЗ "Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського (Одеса, Україна)
- Сидоренко Вікторія Миколаївна — асистент кафедри безпеки інформаційних технологій Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Сирник Ярослав - доцент кафедри етнології та культурної антропології Вроцлавського університету (Вроцлав, Польща)
- Січкарєнко Галина Геннадіївна - доктор історичних наук, доцент, професор кафедри документознавства та інформаційної діяльності Державного університету телекомунікацій (Київ, Україна)
- Сопілко Ірина Миколаївна - доктор юридичних наук, професор, Відмінник освіти України, Заслужений юрист України, декан юридичного факультету Національного Авіаційного Університету (Київ, Україна)
- Терещенко Юрій Матвійович — доктор технічних наук, професор, лауреат Державної премії в області науки і техніки України, Заслужений діяч науки і техніки України, професор кафедри авіаційних двигунів Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Титко Анна Василівна — кандидат юридичних наук, провідний науковий співробітник Національної академії внутрішніх справ (Київ, Україна)
- Толочко Світлана Вікторівна – доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник лабораторії позашкільної освіти Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України (Київ, Україна)
- Хитровська Юлія Валентинівна - доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії факультету соціології і права Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (Київ, Україна)
- Хохлачова Юлія Євгенівна — кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри безпеки інформаційних технологій Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Чумак Оксана Володимирівна - доктор економічних наук, доцент, науковий співробітник відділу статистики і аналітики вищої освіти Державної наукової установи «Інститут освітньої аналітики», (Київ, Україна)
- Шандра Наталія Андріївна - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов для природничих факультетів Львівського національного університету імені Івана Франка (Львів, Україна)
- Шеремет Інєса Володимирівна - кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри медикобіологічних та валеологічних основ охорони життя і здоров'я Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова (Київ, Україна)
- Шологон Лілія Іванівна - доктор історичних наук, доцент, професор кафедри історії Центральної та Східної Європи і спеціальних галузей історичної науки Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (Івано-Франківськ, Україна)
- Якимчук Олег Феодосійович - керівник групи білінгу Відділу бізнес-систем Департаменту інформаційних технологій ПРАТ «Рівнеобленерго» (Рівне, Україна)
- Якушенко Олександр Сергійович — кандидат технічних наук, старший науковий співробітник, доцент кафедри авіаційних двигунів Національного авіаційного університету (Київ, Україна)

Статті розміщені в авторській редакції. Відповідальність за зміст та орфографію поданих матеріалів несуть автори.

ЗМІСТ

СЕРІЯ «Економіка»

Вдовенко Н.М. <i>БАЗОВІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЕФЕКТІВ ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ВИРОБНИЦТВА ОРГАНІЧНИХ ДОБРИВ ДЛЯ ГРУП СУСПІЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ</i>	18
Гарбар Ж.В., Даценко В.К. <i>ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ</i>	32
Головін О.А., Чуйко М.М. <i>ПАРТНЕРСТВО ЯК ПЕРЕДУМОВА РОЗВИТКУ КОРПОРАТИВНИХ ПІДПРИЄМСТВ</i>	46
Гонтар Л.В. <i>ВПЛИВ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ НА СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ ЗБУТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ</i>	59
Кіш Г.В. <i>ЗАХОДИ АНТИКРИЗОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ГОТЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙНИ</i>	71
Кондратенко Н.О., Волкова М.В., Швед А.Б. <i>ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПОСЛУГ ПІДПРИЄМСТВ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ</i>	82
Кубіцький С.О., Кубіцький Ю.С., Кондрат О.Б. <i>ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПЕРСОНАЛУ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ</i>	93
Лівандовська О.А. <i>СУЧАСНА МОДЕЛЬ ЗЕЛЕНОГО ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД</i>	105
Меняйлова Г.Є. <i>РОЛЬ ІНТЕГРАЦІЇ МАРКЕТИНГУ І ЛОГІСТИКИ У ЗНИЖЕННІ ВПЛИВУ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ</i>	117

Миронов О.Г. 126
РОЛЬ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ У МАЙБУТНЬОМУ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ: МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ РЕГУЛЯТОРІВ ТА ІНВЕСТОРІВ

Новаковська І.О., Бавровська Н.М., Іванченко В.А. 137
ПЕРСПЕКТИВИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВІСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Паливода Р.В., Винничук Р.О. 150
ЗАЛУЧЕНІСТЬ ПЕРСОНАЛУ: ЇЇ РОЛЬ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ТА ДОСЯГНЕННІ КІНЦЕВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Прилуцький А.М. 163
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

СЕРІЯ «Державне управління»

Богданенко А.І. 177
ХРИСТИЯНСЬКА КОМУНІКАЦІЯ: СУЧАСНИЙ НАУКОВИЙ ДИСКУРС ХРИСТИЯНСЬКОЇ ТЕОЛОГІЇ ТА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Будеянський Б.С. 187
ОБҐРУНТУВАННЯ ОПТИМІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ ЗАХИСТОМ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Вдовенко Н.М. 200
ЕВОЛЮЦІЯ НАУКОВИХ ПОГЛЯДІВ АМАРТІЯ СЕНА ДЛЯ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ У ПРОЦЕСІ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ЦИРКУЛЯРНОЇ ТА БЛАКИТНОЇ ЕКОНОМІКИ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Вдовенко Н.М., Федірець О.В., Семенов А.Г. 211
МЕХАНІЗМ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ ТА УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ В УМОВАХ ПОВЕДІНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Веретинський А.І. 222
ЕКОНОМІЧНА ЧАСТИНА УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ З ЄС КРІЗЬ ПРИЗМУ СТАТИЧНО-ІМПЛЕМЕНТАЦІЙНОЇ ІНСТИТУЦІЙНОЇ ІНДИКАЦІЇ

Вороніна В.В., Черниш В.О. <i>ВОГНЕПАЛЬНА ЗБРОЯ У ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ: ПОТЕНЦІЙНА ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ ЧИ ЗАПОРУКА СТІЙКОГО СУСПІЛЬСТВА</i>	232
Довгань В.В. <i>ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ</i>	244
Кальниш Ю.Г., Іваній О.М., Малафєєв С.О. <i>ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ НА ПРОЗОРИСТЬ ТА ПІДЗВІТНІСТЬ ОРГАНІВ ВЛАДИ</i>	253
Король В.В. <i>СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ ОБМЕЖЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ПРОХОДЖЕННЯМ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В МИТНИХ ОРГАНАХ</i>	266
Кривша О.В. <i>ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЗАКОРДОННОГО ДОСВІДУ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УКРАЇНІ</i>	279
Кумар Г.В., Прохорчук І.В., Чорний Д.В. <i>ЛОКАЛЬНЕ САМОВРЯДУВАННЯ ТА МІСЦЕВИЙ РОЗВИТОК: РОЛЬ МУНІЦИПАЛІТЕТІВ У РЕГІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ТА СОЦІАЛЬНИХ ПРОЦЕСАХ</i>	294
Лаврентій Д. <i>МІСЦЕ КОНЦЕПЦІЇ ПРАВА ЛЮДИНИ НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОМУ ПРОСТОРИ</i>	303
Мануїлова К.В., Шевченко Т.В., Мінчев С.І. <i>ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО ТА CROWD-ТЕХНОЛОГІЇ У ПОВОСННІЙ ВІДБУДОВІ УКРАЇНИ</i>	318
Назаренко М.О., Лапшин С.А. <i>ВПЛИВ ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА НА МОДЕРНІЗАЦІЮ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ВИЩОЮ ОСВІТОЮ</i>	330
Поліщук О.В. <i>ЕВОЛЮЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ В УКРАЇНІ: ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ ПІДХІД</i>	340
Радченко О.В., Любченко Н.В., Козенко Р.В. <i>ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ЯК МЕХАНІЗМ ЄВРОПЕЇЗАЦІЇ СИСТЕМИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЛАДИ КРАЇНИ</i>	353

Синишин М.М., Захарчук Д.О., Торічний В.О. 368
ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ МЕХАНІЗМІВ УХВАЛЕННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

Стеців І.С. 381
ОБҐРУНТУВАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЮ БЕЗПЕКОЮ

Тушко К.Ю., Балагур Л.О., Мішенюк Р.М. 396
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ МОДЕЛІ У ПРИЙНЯТТІ УПРАВЛІНСЬКОГО РІШЕННЯ ЛІДЕРАМИ

Хрістін Р.Г. 406
ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОГРАМ КРЕДИТНИХ ГАРАНТІЙ У ПІДТРИМЦІ КОРПОРАТИВНОГО СЕКТОРУ ПІД ЧАС РЕЦЕСІЇ

СЕРІЯ «Право»

Melnychuk O.F., Nemytskyi O.A., Melnychuk M.O., Pavlichenko I.M., Khimich Yu.M. 419
DECENTRALIZATION OF PUBLIC POWER IN UKRAINE AND ITS IMPACT ON NATIONAL SECURITY IN THE CONDITIONS OF ARMED CONFLICT

Берч В.В. 428
ГІБРИДНА МОДЕЛЬ СУДУ ПРИСЯЖНИХ: ДОСВІД АВСТРІЇ ТА ДАНІЇ

Бєлкін М.Л., Юринець Ю.Л., Бєлкін Л.М. 435
ПРИНЦИПИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДИСКРЕЦІЙНОЇ ВЛАДИ ЗА РЕКОМЕНДАЦІЯМИ КОМІТЕТУ МІНІСТРІВ РАДИ ЄВРОПИ № R(80)2 ТА СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ

Бородін О.І. 449
СУТНІСТЬ ТА СИСТЕМА КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ, ЯКА ВЧИНЯЄТЬСЯ В УМОВАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

Вовк Д.О. 460
ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРАВА НА СМЕРТЬ

Вовк М.З., Яновицька А.В. 468
ПРАВОВІ УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ДЛЯ НАВЧАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Воронятніков О.О. <i>ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВЧИНЕННЯ МОБІНГУ В УКРАЇНІ</i>	477
Гапонов О.О. <i>МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ</i>	487
Горбова Н.А., Костів І.Я., Кузьменко О.Ю. <i>ДОГОВІРНЕ ПРАВО: УКЛАДАННЯ, ВИКОНАННЯ ТА ПРИПИНЕННЯ ЦИВІЛЬНИХ ДОГОВОРІВ</i>	495
Давидюк В.М. <i>ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ: КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ АСПЕКТ</i>	509
Дузяк К.В., Калганова О.А. <i>ЗАПОБІГАННЯ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ ЯК ВАЖЛИВЕ ЗАВДАННЯ ПРАВООХОРОННОГО СЕКТОРУ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ</i>	518
Єфімов М.М. <i>НАУКОВА ПОЛЕМІКА СТОСОВНО ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ХУЛІГАНСТВА, ВЧИНЕНОГО ФУТБОЛЬНИМИ ВБОЛІВАЛЬНИКАМИ</i>	527
Каращук К.Л. <i>ІНСТИТУТ МЕДАЦІЇ У БЕЛЬГІЇ</i>	537
Кирилюк Д.В. <i>МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ САНКЦІЙ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ВПЛИВУ НА ДЕРЖАВУ-ПОРУШНИЦЮ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА</i>	547
Коваленко О.О., Плотнікова А.В. <i>ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ СУБ'ЄКТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 270 КК УКРАЇНИ «ПОРУШЕННЯ ВСТАНОВЛЕНИХ ЗАКОНОДАВСТВОМ ВИМОГ ПОЖЕЖНОЇ АБО ТЕХНОГЕННОЇ БЕЗПЕКИ»</i>	557
Колосовський Є.Ю., Дмитерко А.С. <i>ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ ВІЙСЬКОВИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ЩО ВЧИНЕНІ КРАЇНОЮ-АГРЕСОРОМ</i>	567
Кузик В.В. <i>КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ НЕЗАКОННОГО ПРИДБАННЯ, ЗБУТУ АБО ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ОТРИМАННЯ ІНФОРМАЦІЇ</i>	577
Кузьменко В.С., Кузьменко О.Ю. <i>ОЦІНКА ВІДПОВІДНОСТІ УМОВ ПРАЦІ НА МОРСЬКОМУ ТРАНСПОРТІ ВИМОГАМ МІЖНАРОДНОГО ЗАКОНОДАВСТВА З ОХОРОНИ ПРАЦІ</i>	588

- Лиськов І.М.** 598
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВНУТРІШНІХ ПЕРЕМИЩЕНЬ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ В УКРАЇНІ
- Михальчук Б.С.** 607
ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ УЧАСНИЦЬКИХ ІНСТРУМЕНТІВ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ
- Озюменко Є.Ю.** 617
ОСНОВНІ АСПЕКТИ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВИХ ЗАСОБІВ ДЕТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ: КОНЦЕПЦІЇ ТА ПРИКЛАДИ
- Павлова Т.О.** 629
СУБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ЯК ЦЕНТРАЛЬНИЙ ЕЛЕМЕНТ СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ
- Петков С.В.** 643
НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ РЕГУЛЮВАННЯ ПОРЯДКУ ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ ДИТИНИ В УКРАЇНІ
- Самойленко О.А., Тітуніна К.В.** 653
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ НАСИЛЬСТВОМ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВ ПРО ВБИВСТВА, ВЧИНЕНІ НЕПОВНОЛІТНІМИ АБО ЗА ЇХ УЧАСТЮ)
- Санжаровська Л.І.** 666
ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ФІЗИЧНИХ ОСІБ У ЗВ'ЯЗКУ З ОБРОБКОЮ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я
- Чохрій В.С.** 677
ПРИТЯГНЕННЯ ОСОБИ ДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕСПЛАТУ АЛІМЕНТІВ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА

СЕРІЯ «Педагогіка»

- Bezliudna V.V., Muzyka Ya.V.** 693
FEATURES OF THE PROFESSIONAL FUTURE EARLY CHILDHOOD EDUCATORS' TRAINING FOR TEACHING FOREIGN LANGUAGES TO PRESCHOOLERS IN UKRAINE

- Chernionkov Ya.O.** 704
FOREIGN LANGUAGE TEACHING AT THE INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION ACCORDING TO DRAFT LAW № 9432
- Melnyk I.G., Havriushenko H.V., Mohylnyi S.H., Grek M.O., Cherednychenko I.V., Sopov D.S.** 719
APPLICATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE TECHNOLOGY IN GEOGRAPHIC AND LAND MANAGEMENT EDUCATION
- Nykyropets S.S., Kot S.O., Hadaichuk N.M., Melnyk M.B., Boiko Yu.V.** 730
INNOVATIVE PEDAGOGICAL STRATEGIES FOR UTILIZING ONLINE PLATFORMS IN FOREIGN LANGUAGE ACQUISITION
- Shevelova-Harkusha N.V.** 744
THE EFFECTIVENESS OF TASK-BASED LANGUAGE TEACHING AT THE ENGLISH LESSONS
- Sofian D.V., Klepatskyi S.V., Kovalchuk O.R., Afanasyev A.O., Prytulyak M.O.** 757
PEDAGOGICAL CONDITIONS TO FORM FUTURE LAW ENFORCEMENT OFFICERS READINESS FOR CANINE SUPPORT DURING PROFESSIONAL TRAINING
- Білецька І.О.** 768
ПОЛІКУЛЬТУРНА ОСВІТА ЯК СКЛАДНИК ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ
- Білошицька Т.Ю., Литньова Т.В., Галецький С.М.** 781
ЕТАПИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ПЕДАГОГІЧНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ
- Власюк І.В.** 792
ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ ЧИТАННЯ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ ЧЕРЕЗ ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА МОБІЛЬНІ ЗАСТОСУНКИ В ЕПОХУ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ
- Горіна О.Т., Хмель-Дунай Г.М., Хмель О.** 805
ДО ПИТАННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПСИХОЛОГІЧНОГО СТАНУ ЗДОРОВ'Я ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА УМОВ ЙОГО ПОКРАЩЕННЯ
- Довбня С.О.** 820
ОСНОВИ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: ОБҐРУНТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ
- Жигайло О.О., Винницька Н.В.** 834
РОЛЬ ЦИФРОВИХ ОСВІТНИХ РЕСУРСІВ У САМООСВІТНІЙ ДІЯЛЬНІСТЬ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Житнухіна К.П., Дрига В.С. <i>КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ</i>	843
Зелена І.О. <i>МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ПРАКТИКА УСНОГО ТА ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ (ОСНОВНА ІНОЗЕМНА МОВА)»</i>	852
Кукса Н.Г. <i>ЗАСТОСУВАННЯ « МОЗКОВОГО ШТУРМУ» В МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ</i>	863
Медведєва А.О. <i>ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ ТА ОНЛАЙН-ПЛАТФОРМ У НАВЧАННІ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ</i>	876
Мотика С.М. <i>ПЕДАГОГІЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПСИХОЛОГІВ ДО ВИКОНАННЯ СВОЇХ ОBOB'ЯЗКІВ В БОЙОВИХ УМОВАХ</i>	888
Пожарицький О.П., Чепурна В.О., Голубенко Т.О. <i>ВІКТОРИНИ ТА КВЕСТИ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ СПОСІБ ЗАОХОЧЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН</i>	897
Поліщук С.В., Горбатюк О.В. <i>ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЗАСОБИ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ</i>	909
Попиченко С.С. <i>ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ</i>	923
Потапчук Т.В., Макарук О.Л., Кравець Н.С. <i>ЗМІСТ ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ІДЕАЛІВ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ</i>	936
Розман І.І., Фенцик О.М. <i>ІВАН ЮЩУК ПРО ОСВІТНЬО-ПРОСВІТНИЦЬКИЙ ПРОСТІР УКРАЇНИ: АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ В ЧАСИ ВІЙНИ (РЕТРОСПЕКТИВА ІНТЕРНЕТ-ПУБЛІКАЦІЙ)</i>	946

- Росенко Д.О.** 957
ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ХОРЕОГРАФІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ
- Сахненко А.В.** 970
ЗМІСТ ТА ЗАВДАННЯ КОМПОНЕНТІВ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ СПОРТИВНОЇ ПІДГОТОВКИ ПАУЕРЛІФТЕРІВ-ПОЧАТКІВЦІВ
- Скиба Н.М.** 985
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІОЛІНГВІСТИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ
- Стасенко А.А.** 992
НАВЧАННЯ ОСНОВАМ БІБЛІОГРАФІЧНОГО ПОШУКУ ТА МЕТОДОЛОГІЇ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В РАМКАХ НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ СТУДЕНТІВ
- Терещенко С.В.** 1001
ЗМІСТОВНО-ПРОЦЕСУАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІДЕЇ СИНТЕЗУ МУЗИЧНОГО І ХОРЕОГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВ В ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ З ШКОЛЯРАМИ-ПІДЛІТКАМИ У ВИМІРІ ОСОБИСТІСНО-ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ
- Шевченко Ж.М.** 1012
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ПОДОЛАННЯ БЕЗРОБІТТЯ В МАЛОЗАБЕЗПЕЧЕНИХ СІМ'ЯХ З ДІТЬМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ
- Яворський Б.І., Грицай Х.Б., Єргунова М.З.** 1018
ПОТЕНЦІАЛ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ У ЗАДОВОЛЕННІ НАВЧАЛЬНИХ ПОТРЕБ УЧНІВ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ (НА ПРИКЛАДІ НПП "ПІВНІЧНЕ ПОДІЛЛЯ")
- Якименко В.М.** 1018
ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ДО РОБОТИ З ДІТЬМИ МІГРАНТІВ У ФРАНЦІЇ

СЕРІЯ «Історія та археологія»

- Aynur Aliyeva** 1041
PROGRAMS ORGANIZED BY HEYDAR ALIYEV FOUNDATION RELATED TO CHILDREN'S HEALTH IN THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN

- Kizlova A.A.** 1051
MATERIAL DIMENSION OF EVERYDAY LIFE IN VOLYN DURING THE LITHUANIAN PERIOD IN THE WORKS OF BOHDAN PRYSHCHERA
- Ванзуряк С.Ю.** 1068
ЛОКАЛІЗАЦІЯ ЛІТОПИСНИХ СЛОВ'ЯНСЬКИХ ПЛЕМЕН НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ
- Галуха Л.Ю., Баличева Л.В., Маруховська-Картунова О.О.** 1076
ІСТОРИЧНІ ВИТОКИ ВІЙНИ: АНАЛІЗ КОРЕНІВ ДИПЛОМАТИЧНИХ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ПРОТИРІЧМІЖ РОСІЄЮ ТА УКРАЇНОЮ
- Зуйков В.О.** 1090
ВПЛИВ СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ НА ФОРМУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ НАУКОВОЇ ДУМКИ: ІСТОРІЯ ТА ОСВІТНІ АСПЕКТИ
- Ілин Л.М., Лищур М.З.** 1103
ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ, ЯК УМОВА РОЗВИТКУ ІДЕЇ МОНРАХІЗМУ (НА ПРИКЛАДІ В.ЛИПИНСЬКОГО, С.ТОМАШІВСЬКОГО ТА В.КУЧАБСЬКОГО)
- Квятковський Р.В.** 1114
МЕДІЙНЕ ВІДОБРАЖЕННЯ ДРУГОЇ КАРАБАСЬКОЇ ВІЙНИ В ЗАСОБАХ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ТА ТУРЕЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ
- Кліш А.Б., Москалюк М.М.** 1128
СОЦІАЛЬНА І МАТЕРІАЛЬНА ПІДТРИМКА МИТНИХ СТРУКТУР «ДИРЕКЦІЄЮ МИТ У ЛЬВОВІ» (1920-ТІ РР.)
- Костилєва С.О.** 1141
ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ В РОЗВИТОКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ТА ОСВІТИ 50–90-ТІ РР. ХХ СТ.
- Кравчук О.В.** 1157
ОПЕРАЦІЯ «ВАЛЬКІРІЯ»
- Махінько А.І.** 1167
ІСТОРІЯ КОСТЮМА ЛИТОВСЬКО-ПОЛЬСЬКОЇ ДОБИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ
- Нашивочніков О.О.** 1176
ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ТА ВИКОРИСТАННЯ СИЛ СПЕЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В АНТИТЕРОРИСТИЧНИХ ОПЕРАЦІЯХ

Павленко А.О. <i>БЕРЕСТЕЙСЬКА ЦЕРКОВНА УНІЯ ТА ЇЇ ІСТОРИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ</i>	1190
Прокопов В.Ю. <i>ХАРЧОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РУХУ ОУН І УПА НА ЗАКЕРЗОННІ 1944–1947 рр.</i>	1203
Разіцький В.Й., Литвин Н.М. <i>ОСОБЛИВОСТІ ВНУТРІШНЬОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ КИЇВСЬКОГО КООПЕРАТИВНОГО ТЕХНІКУМУ В 20-Х РР. ХХ СТ.</i>	1218
Сидоренко А.Ю. <i>ЕТНІЧНІ ПРОБЛЕМИ КАТАЛОНІЇ В ХХІ СТОЛІТТІ</i>	1233
Сухий О.М. <i>ГУМАНІТАРНІ ТА ПРИРОДНИЧІ ШКОЛИ У ЛЬВІВСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.</i>	1244

УДК 94(477.83/.86) “1943/1947”

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-5\(23\)-1203-1217](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-5(23)-1203-1217)

Прокопов Вадим Юрійович кандидат історичних наук, старший викладач, Дніпровський державний аграрно-економічний університет, кафедра філософії, соціології та історії, вул. Сергія Єфремова, 25, м. Дніпро, 49009, тел.: (095) 100-90-21, <https://orcid.org/0000-0001-5120-9419>

ХАРЧОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РУХУ ОУН І УПА НА ЗАКЕРЗОННІ 1944–1947 рр.

Анотація. Стаття досліджує культуру харчування, як повсякденної практики здобуття та вживання їжі, вояків Української повстанської армії (УПА) та Організації українських націоналістів (ОУН) в окремому регіоні Закерзоння. Мета статті – проаналізувати харчове забезпечення учасників руху ОУН і УПА на Закерзонні 1944–1947 рр. Автор коротко характеризує історіографію питання харчування в УПА.

Переважну кількість продуктів вояки УПА і підпільники ОУН отримували від українських селян. Наголошується, що найкращі харчові умови були саме під час квартирування у селах. Автор звернув увагу також на особливості отримання харчових продуктів українськими повстанцями від представників інших нації – в першу чергу поляків, які жили поруч з українцями на Закерзонні, але також і словаків.

Проаналізована логістична функцією щодо заготівлі, приготування та розподілу продовольства, якою займалась місцева господарська мережа ОУН на чолі з господарськими референтами. У статті коротко наводяться приклади різниці у повсякденному житті, особливо в аспектах харчування, між підпільниками ОУН, які жили в населених пунктах, і рейдуючими в лісах сотнями УПА. На основі джерел автор показує, що досить часто продукти здобувались за допомогою мисливства, рибальства, а також за рахунок ворога – трофеями. Ретельно досліджена тема впливу екстремальних умов партизанської війни на харчування комбатантів. Під час тривалих маневрів і життя в лісі, особливо коли місцевість була насичена польськими військами, більшість повстанців та підпільників довгий час обходилися без їжі.

Як висновок автор підкреслює, що перебування на підпільній війні змінювало ставлення до їжі як такої, зміщувало особисті смаки, коли перед учасниками війни поставала проблема майже відсутності належного і якісного харчування. Аналізуючи харчове меню членів ОУН і УПА автор виділяє звичайний сільський раціон харчування, польову кухню та екстремальні прийоми їжі в тривалих бойових умовах.

Ключові слова: ОУН, УПА, харчування, господарчий референт, повсякдення, Закерзоння, повстанці.

Prokopov Vadym Yuriyovych Candidate of Historical Sciences Senior Lecturer at the Department of Philosophy, Sociology and History, Dnipro state agrarian and economic university, Serhii Efremov St., 25, Dnipro, 49009, tel.: (095) 100-90-21, <http://orcid.org/0000-0001-5120-9419>

FOOD SUPPLY OF THE OUN AND UPA MOVEMENT IN ZAKERZONNIA REGION IN 1944–1947

Abstract. The article explores the food culture, as part of the daily practice of obtaining and consuming food, of the soldiers of the Ukrainian Insurgent Army (UPA) and the Organization of Ukrainian Nationalists (OUN) in a specific region of Zakerzonnia. The aim of the article is to analyze the food supply for the participants of the OUN and UPA movement in Zakerzonnia from 1944 to 1947. The author briefly outlines the historiography of the issue of food in the UPA.

The majority of food supplies for the UPA soldiers and OUN underground members were sourced from Ukrainian peasants. It is noted that the best food conditions were experienced when they were quartered in villages. The author also highlights the particularities of obtaining food products by Ukrainian insurgents from representatives of other nationalities—primarily Poles who lived alongside Ukrainians in Zakerzonia, but also Slovaks.

The logistical function for procuring, preparing, and distributing food, overseen by the local economic network of the OUN led by economic referents, is analyzed. The article briefly presents examples of the differences in daily life, especially in terms of food, between OUN underground members living in settlements and the UPA raiding units in the forests. Based on sources, the author shows that food was often obtained through hunting, fishing, and capturing enemy supplies—trophies. The article thoroughly examines the impact of extreme conditions of guerrilla warfare on the diet of the combatants. During prolonged maneuvers and life in the forest, especially when the area was saturated with Polish troops, many insurgents and underground members had to go without food for long periods.

In conclusion, the author emphasizes that being engaged in an underground war altered the attitude towards food itself, shifting personal tastes as the problem of nearly complete lack of proper and quality nutrition confronted the participants in the war. By analyzing the dietary menu of the OUN and UPA members, the author distinguishes between the typical rural diet, field kitchen practices, and extreme food solutions in prolonged combat conditions.

Keywords: OUN, UPA, nutrition, economic referent, everyday life, Zakarzonnia, insurgents.

Постановка проблеми. Відповідно до теорії людської мотивації та потреб А. Маслоу пріоритетом перед усіма іншими є задоволення фізіологічних потреб, найперше – гамування голоду. Під час бойових дій організм людини витрачає величезну кількість енергії і відповідно потребує її відновлення, що вимагає належної кількості та якості харчового забезпечення особового складу діючих армій. Однак, є значна різниця між регулярною армією та партизанською в повсякденному житті та харчовому забезпеченні. Комплексний розгляд культури харчування, як повсякденної практики здобуття та вживання їжі, вояків Української повстанської армії (УПА) та Організації українських націоналістів (ОУН) в окремому регіоні Закерзоння дозволить краще зрозуміти цих людей, що впливало на їхній фізичний і психологічний стан, а також порівняти тодішні та сучасні умови боротьби за незалежність України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Харчування учасників руху ОУН і УПА зазвичай розглядалися істориками в різних контекстах, однак не всі виокремлюють саме військово-антропологічну складову. Нарис про УПА на Закерзонні М. Іваника подає стислу інформацію про повстанський спосіб життя [1]. Деяке уявлення про матеріальне забезпечення в УПА, організацію старшинських шкіл, діяльність господарської референтури дають роботи І. Патриляка [2] та Г. Стародубець [3]. Однією з перших цілісних робіт про культуру харчування УПА є стаття Ю. Нестора, де подано багато невідомих фактів про щоденну їжу повстанців, та особливості партизанської трапези [4]. Різноманітні сторони повсякдення УПА цілісно описані в розділі монографії дрогобицького дослідника В. Ільницького про Карпатський край ОУН [5]. У статті автора в контексті матеріальних аспектів життя окреслено харчові практики повстанців та підпільників [6]. Організацію забезпечення продовольством повстанців Прикарпатського краю та їх якісну складову дослідила дрогобицька дослідниця Л. Гриник [7].

Метою статті є проаналізувати харчове забезпечення учасників руху ОУН і УПА на Закерзонні 1944–1947 рр.

Виклад основного матеріалу. Як і будь-яка армія, УПА потребувала налагодження сталого постачання харчів для свого вояцтва. Дуже часто траплялось так, що окремий повстанський відділ в УПА самостійно дбав про харчування своїх вояків.

Переважну кількість продуктів вояки УПА і підпільники ОУН отримували від українських селян. Ступінь добровільності визначався рівнем прихильності населення до повстанців. Взаємодія з місцевими була головним

засобом виживання «партизанки». Рідше доводилось збирати харчі в польських чи словацьких селах.

Як показують повстанські хроніки, звіти та спогади, відділи УПА, що оперували на теренах, частіше за все заходили в село для вечері [8, с. 80, 91; 9, с. 2–13]. Цивільна мережа ОУН робила все для гарного харчування [8, с. 73, 74, 77, 94, 111; 10, с. 157, 479; 11, с. 81; 12, с. 36, 65, 87; 13, с. 275–276; 14, с. 41]. Самі повстанці відзначали, що вечірні відвідини сіл були доволі частими. Довгий час недоїдаючи, повстанці казали, що «за одним заходом з'їли снідання, обід та вечерю» [12, с. 121]. Траплялось, що вечерю в селі отримували лише від місцевих дівчат, а на самостійне харчування не вистачало, бо «інтендантура забула про нас» [8, с. 80].

ОУН сприяла засівній компанії, організовуючи населення, та інколи, допомагаючи у посівній чи жнивній компанії. Так, наприклад, у липні 1946 р. проводилися сходина серед населення у справі жнивної кампанії [10, с. 412].

Представники інших націй також давали продукти харчування для відділів УПА. Коли останні заходили до польських сіл, у першу чергу йшли до мішаних україно-польських сімей, які радо пригощали підпільників. Окрім них є численні свідчення про харчову допомогу етнічних поляків у міжетнічному прикордонні [14, с. 136; 15, с. 527; 16, с. 123, 127, 135, 136, 140, 207–208; 17, с. 20; 18, с. 271, 309]. Крайовий провідник «Стяг» (Ярослав Старух) звертав увагу, що загалом треба забезпечувати відділи харчами самостійно і не залежати від польського «даху» [19, с. 201–202].

Для заготівлі контингенту необхідних речей у поляків видавались спеціальні вказівки, щоб вояки поводитися чемно й не чинили насилля навіть у вороже налаштованих місцевостях. Під час рейдів польськими теренами наказувалось реквізувати харчі тактовно і брати тільки те, що потрібно. На всі речі треба було виставляти «квіт». Якщо населення в районі бідує – роздати продукти з державних складів селянам [15, с. 708–710].

Польський повітовий староста у повідомленні до суспільно-політичного відділу Воєводського управління в Жешуві засвідчував, що повстанці під час збирання потрібної худоби для власних цілей застерегли місцевих мешканців, щоб не відкривали вогонь, інакше село буде спалене. Повстанський командир «довів, що не треба їх боятися, оскільки вони прийшли не грабувати і не вбивати, а виступають лише проти комунізму» [19, с. 35].

Згаданий провідник Я. Старух «Стяг» наказував підпіллю допомагати, якщо на це є потреба та можливість, польським селянам з україно-польських сіл у весняних польових роботах. Цей хід мав повернути поляків на бік визвольного руху. Деякі польські села заохотити до визвольного руху було справою доволі клопітною, що, однак, за свідченнями очевидців, все ж вдавалось. Тут налагоджували також торгівлю та розвідку [16, с. 198].

Повстанці відзначали, що польське населення добровільно здавало потрібну кількість одягу і харчів для відділу – «зorganizовані в селі і здобуті від ворога речі ми відсилали до табору» [13, с. 302]. За вилучені речі у цивільних видавали «документ з тризубом», частіше за все це були бофони, обіцяючи після війни все відшкодувати [17, с. 125].

Ступінь добровільності, очевидно, залишається під питанням. Самі повстанці усвідомлювали, що поляки іноді допомагають від страху перед репресіями [18, с. 325; 20, с. 170]. Коли озброєні чоловіки входять до хати і хочуть їсти, цивільній беззбройній людині стає важко відмовити. Однак, якщо взяти до уваги звіти польської армії та сил безпеки, можна знайти підтвердження цим свідченням повстанців.

У польській урядовій документації 1947 р. описується, що місцеві поляки до відділів УПА цілком лояльні, співпрацюють, харчують та переховують, а до урядових військ ставляться «з недовірою, підозрою і навіть ворожістю» [19, с. 212–213; 21, с. 242]. Через таку прихильність, за директивами Оперативної групи «Вісла», польське населення міжетнічного прикордоння підлягало виселенню, як «неблагонадійне» [21, с. 88, 237, 347].

Після виселення українців, особливо у 1947 р., польські селяни стають основним джерелом постачання харчів для сотень УПА, що втікали від урядових військ. Досить часто цивільні поляки ставились лояльно до українських комбатантів. Командири повстанських відділів розраховували на них, щоб далі продовжити боротьбу. Для них прикро було бачити, що поляків також депортують [20, с. 343; 22, с. 91, 101].

На Закарпатті в україно-польському прикордонні траплялися й досить цікаві випадки. На перемовинах між представниками польського війська і УПА поляки, щоб запобігти зайвому приводу до конфлікту, пообіцяли підпілля забирати худобу з українських сіл після погодження з повстанцями або брати лише 50 % харчового контингенту [15, с. 481]. Про подібні випадки є свідчення очевидців [23, с. 156]. Під час пропагандистських рейдів етнічними польськими теренами, що підтримували Армію Крайову, цивільні поляки також допомагали українським повстанцям харчами [10, с. 99, 171].

Очевидно, що така співпраця існувала не всюди. Україно-польський конфлікт залишався відкритим. У польських селах відділам УПА їжу іноді доводилось діставати з боєм, часто через те, що там польське військо влаштовувало засідки [12, с. 53]. Окремі вояки УПА свідчать, що сотні часом вистачало продуктів, які вони відбивали під час акцій на ворожі польські села [11, с. 189]. Не обходило у таких випадках і без насильства щодо цивільних, які не бажали віддавати своє [16, с. 133].

Під час повстанських рейдів та маневрів відділи заходили у словацькі села, де місцеві люди, за свідченнями упівців, приязно приймали та частували

їх: «... словаки, а також чехи радо обдаровували нас харчами, давали потрібні нам інформації й не раз переховували наших ранених і хворих, хоч за це грозила їм кара смерті» [24, с. 254, 289–290].

У більшості випадків логістичною функцією щодо заготівлі та приготування їжі займалась місцева господарська мережа ОУН. Сотенний, курінний або ройовий інтендант постачав провіант відповідно для свого відділу. Продукти акумулювались на спеціальних базах та у таємних місцях [17, с. 28; 18, с. 260].

У сотнях УПА існували господарські рої, які, ймовірно, мали по черзі готувати їжу та заготовляти продукти. Сотенні інтенданти для кожного рою організовували харчі під час постоїв у селах [9, с. 62; 14, с. 18; 17, с. 77, 102; 24, с. 110].

На теренах Перемищини ОУН організувала більш-менш стабільну систему постачання. «Встановлено постійні приділи харчування. Навіть проїжджі – кіньми, підводами чи роверами – повстанці отримували на приділові картки з магазинів харчі й інші предмети щоденного вжитку» [13, с. 170]. У наведеній цитаті йдеться про т. зв. «повстанські харчівні», які існували й в інших районах Закерзоння. Ними завідували господарські референти – «харчовики», які на підпільні картки, або просто на запит вповноваженого вояка чи підпільника видавали продукти [12, с. 71, 104; 13, с. 106, 182, 234; 14, с. 114, 125, 159, 162]. Окремі вмілі господарчі самі готували для своєї мережі у селах, так І. Тимочко смажила налисники [25, с. 124].

Деякі повстанці пишуть про т. зв. «повстанські республіки», що діяли на певних територіях під контролем повстанців навесні–влітку 1945 р. Тоді для потреб визвольного руху функціонували млини та пекарні. Часом відправлялись навіть транспорти з харчами та іншими речами для куреня УПА у бідні райони Лемківщини [12, с. 143; 13, с. 148; 26, с. 46].

Господарчий референт готував харчі для сотень і підпільників, які за планом мали перебувати в його районі. Для виконання завдань господарники вищого рангу збирали наради для власних підлеглих. Тут обговорювали різні матеріальні потреби відділів та підпілля і способи їх влаштування [14, с. 290; 16, с. 203–205, 211–214; 26, с. 210–211]. Накази на організацію харчів та полагодження підземних складів отримували й окремі підпільники, стрільці та навіть працівники служби безпеки (СБ). Такі накази з'явилися влітку 1946 р., бо керівництво підпілля передбачало важку зиму [13, с. 335; 16, с. 211; 24, с. 214, 215].

Майже кожного року можна зустріти розпорядження Проводу ОУН Закерзонського краю та інструкції проводів іншого рівня до їх підлеглих про будівництво магазинів та заготівлю продуктів на зиму та «на запас» [27, с. 56]. До прикладу, накази про заготівлю харчів, створення магазинів та «опіку» за

покинутими лігеншафтами видаються до обласних проводів ОУН у серпні 1944 р. [27, с. 43]. Докладніші інструкції, як організувати збір врожаю, видавало командування УПА. Відділи повстанців мали всіляко сприяти селянським жнивам, зриваючи державні заготівлі. Селян наказувалось вчити ховати своє зерно. Методами спротиву урядовим збіркам були саботаж, напади на заготівельні пункти чи псування радянського реманенту [27, с. 215–221].

Працівники харчового відділу влаштовували сховища продуктів для подальших потреб. Кожного літа та осені підпільники і повстанці збирали харчі на зиму до житлових та харчових криївок: картоплю, борошно, м'ясо, консерви, зерно, сухарі, макарони. У таких випадках вояки, зазвичай, йшли до селян, щоб запастися харчами. Заготовляли картоплю та корів на м'ясо, сушені овочі [8, с. 709–710, 740; 10, с. 161, 485; 13, с. 67, 295; 14, с. 241; 17, с. 111, 118–120, 125; 19, с. 37; 24, с. 256; 26, с. 210]. Для більшої певності, щоб у рядових не виникало проблем, провід видавав детальні, буквально «кулінарно-інженерні» інструкції як консервувати м'ясо та збіжжя. Що прикметно, низові працівники підпілля намагались виконати усі настанови, та пронесли через багато років знання про особливості харчових криївок [16, с. 199]. Зокрема, у жовтні 1945 р. вояки сотень допомагали у цьому процесі – молотили та «магазинували» збіжжя [10, с. 151, 373]. З огляду на насичення терену військом супротивника зимою 1947 р. підпільники продовжували забезпечувати криївки харчами у лютому цього року. Військо польське при цьому намагалось знищити подібні запаси або зіпсувати їх, а дуже часто навіть отруїти [13, с. 329–330; 14, с. 307–308; 16, с. 214; 17, с. 103].

Повстанці здобували продукти харчування й найдавнішим способом, яке тільки знає людство – полюванням. Наприклад, у сотні «Шума» вояки одного разу наловили багато диких гусей та качок, що вистачило засолити чотири бочки, які ретельно заховали. «Повстанці, навантажені гусячим м'ясом, кляли кухаря за його винахід» [12, с. 193–194]. Іноді вдавалося вполювати оленя або кабана [11, с. 109; 28, с. 91–92].

Так само могли поповнити харчовий запас рибальством у річках та водоймах. Для швидкого вилову риби вояки могли глушити рибу гранатами, а потім готувати. Або ж дуже часто харчувались тим, «хто що собі назбирав у лісі» [12, с. 121, 134, 197, 210–211; 13, с. 261, 281, 334; 16, с. 96; 23, с. 95, 127].

Досить часто продукти здобувались за рахунок ворога – трофеями. Сотня «Бурлаки» могла напасти на табір або військовий транспорт поляків, і захопити ворожі харчові запаси [24, с. 254]. Відділ УПА також міг відбити їжу у комісій з переселення і в такій кількості, що «тішились вояки, що будуть мати ситі свята» [13, с. 256, 277]. Провід ОУН наказував воякам здобувати харчі в бою або робити спеціальні атаки на склади продовольства ворога [27, с. 56].

Якщо вірити повстанським оперативним звітам та донесенням польської розвідки, то вояки дуже часто захоплювали їстівні трофеї. Протягом боїв вони

могли бути різними: жива худоба, картопля, м'ясо, сіль, боби, цукор, оселедці, макарони, борошно, солонина [10, с. 90–91, 230, 400; 15, с. 670; 19, с. 31]. Також траплялися цілі «знахідки»: 140 кг масла, вози, навантажені хлібом, кілограми смальцю. До рук повстанців потрапляли й цілі центнери солі та сушеної картоплі [10, с. 90–91, 159, 182, 265].

Часом захоплених харчів вистачало, щоб покрити потребу у продуктах на деякий час. Для здобуття прихильності населення повстанці повертали українським селянам їхню пограбовану поляками худобу [10, с. 177, 188, 191, 230, 256, 365, 425]. Деякі повстанці також стверджують, що основний контингент харчів забирали у польського війська чи ворожих польських сіл [11, с. 189; 17, с. 111, 135–136; 28, с. 90]. Іноді достаток продовольства у ворога був причиною нападу на нього [21, с. 59, 68; 28, с. 119–120].

Хоча супротивник також міг відбити їстівний трофей у повстанців. До табору сотні могли вдертись поляки саме під час готування чи «магазинування» їжі [13, с. 295]. У радянських документах також знаходимо звіти про захоплені в УПА харчі [27, с. 133].

За сприятливих умов під час таборування відділів у лісі або на вишколі, харчовий раціон повстанців Закерзоння загалом задовольняв потреби повстанців [29, с. 198, 205, 206]. У кожного стрільця була своя «їдунка» – алюмінієва чи бляшана тарілка, яку він мив після трапези [17, с. 46].

Своєрідний сухий пайок на чорний день складала «залізна порція». Її видавали сотенні інтенданти в полотняних мішечках, які склалися із засоленого сухого м'яса і чорного хліба [11, с. 70; 17, с. 25; 30, с. 78].

Дуже часто вояки УПА та підпільники ОУН готували страви лише з картоплі й давали їм різні назви – як свої, так і народні: «бандурки, шваби, комплі, булі, грулі – це так на зміну, ніби в нас була різна страва... Пекли, варили, смажили, пекли плячки з тертої бараболі, галушки і чир. Найсмачніша, однак, їжа з бараболі – це “сліпі пироги-стульники”» [13, с. 299, 334].

Зимою повстанці їли переважно страви з м'яса та борошна, товщ, хліб і бараболю. Ніхто не задумувався, що брак вітамінів може завдати шкоди здоров'ю [12, с. 40]. Але весною часто у вояків починалась цинга. Зимувати в лісі було особливо важко. Вояки заходили глибоко в ліс та жили довкола вогнищ, поки були харчі. А їх дуже часто бракувало, особливо м'яса та хліба [13, с. 303].

Щоб швидше приготувати вечерю, зазвичай задіювали багато стрільців. Умови партизанського життя змушували готувати вночі, однак так і не доваривши м'ясо, доводилось, за наказом командира, усе покинути й маршувати далі [8, с. 79]. Так само, швидке пересування військ супротивника змушувало повстанців припинити консервування та розподіл м'яса між стрільцями. І швидко відходити, залишивши запаси ворогу. Можна сказати,

що характерною рисою культури харчування повстанців був швидкий прийом їжі через раптові сутички з ворогом [13, с. 285–286, 292].

Після довгих маршів у терені, насиченому ворожим військом, командир не дозволяв розпалювати вогонь, і доводилось їсти «залізну порцію» – сушене та засолене сало і м'ясо, хліб, цибулю та огірок. Для втомлених солдатів цей обід смакував неабияк: «Ми стали обідати, й той обід мені здавався найсмачніший за все життя» [12, с. 47, 197].

Зазвичай повстанці їли те, що дає населення, і не вередували. Проте, бували й випадки нарікань через одноманітний раціон. У криївках – санітарних пунктах, після місяців життя дівчатам-санітаркам доводилось «урізноманітнювати» супи, називаючи їх по-різному, додаючи різні інгредієнти [24, с. 169]. Хоча не всі жінки-підпільниці вміли добре куховарити. Так, Анні Карванській та її подругам сотенний «Бурлака» наказав зварити уху, хоч ніхто з них майже не вмів готувати, дівчата все ж зварили пристойну страву, «яка всім смакувала» [23, с. 95–96].

На свята намагались приготувати традиційне святкове меню. На Великдень 1945 р. члени надрайонного проводу мали великий торт та ласощі. Однак, спокійно поїсти не завжди вдавалось, бо перед загрозою ворога доводилось усе ховати [25, с. 121–122].

На свято Великодня у 1947 р., коли почалась операція «Вісла», підпільники з СБ, які перебували в лісі, забрали в селі приготовані для них паски, яйця, писанки та м'ясо. Однак, довго святкувати не довелось, бо почалась облава. Швидко поховали своє «харчове добро» і втекли [14, с. 185–189].

Знанням та улюбленим командирам підпільники та вояки могли зробити солодкий подарунок, наприклад, «андрутовий торт і сирник», які сотенний «Хрін» розподілив між вояками. Відповідальні командири, «щоб у стрільців не зродилась загумінковість», радили нижчим старшинам ділитися харчами з іншими частинами сотні [13, с. 105–106, 324–325].

Під час довгих маневрувань та життя у лісі, особливо, коли терен був насичений польськими військами, для більшості повстанців та підпільників наставала ситуація екстремальних умов. Доводилось довгий час голодувати, а в цих обставинах суттєво змінювалось і ставлення до їжі.

Під час маневрувань до повстанців долучались «два невідступні товариші повстанського життя: голод і холод, які ведуть на зустріч неминучої смерті» [12, с. 63; 29, с. 174]. Після довгих переходів весною 1945 р. вояки сотні «Веселого» були змучені голодом і перевтомою та не могли далі просуватись [10, с. 139].

Без їжі вояки розтягували «залізну порцію», харчуючись потроху. Після фізичного виснаження наставало й психологічне. Коли рій, що відійшов за харчами, повернувся з хлібом, маслом, молоком або картоплею, «в таборі неначе перемінився світ. Все ожило, ожили і повстанці» [12, с. 64–65, 122–123, 152].

Похід у село за харчами окриляв вояків додатковою мотивацією та силою – ані втома, ані фізична слабкість не заважали дійти до мети [12, с. 64–65]. Могло бути і таке – повстанець після голодування, наївшись досхочу, падав непритомний, і його забирали місцеві санітари [14, с. 47].

На північному Закерзонні була трохи гіршою ситуація з водою, ніж у гірських масивах на півдні. Взимку багато струмків замерзали або перетворювались у багно, відтак воякам доводилось їсти сніг, щоб вгамувати спрагу [29, с. 172]. А під час довгих пересувань та втеч від облав у 1947 р. для повстанців гостро поставала проблема нестачі питної води [16, с. 131, 140].

З настанням весни комбатантам, здебільшого, бракувало продовольства. У таких випадках запаси з харчових магазинів виручали. Часом доводилося вживати лише сире чи недопечене м'ясо або тільки якийсь вид продуктів, від чого виникали кишкові хвороби [13, с. 272]. Погано зроблені магазини часто зовсім не вберігали продукти – «...півголодний стан був явищем щоденним» [29, с. 259; 31, с. 174]. У цю пору року вояки хворіли на цингу, бо овочів, багатих на вітаміни, вже не було. Через це повстанцям доводилось пити березовий сік [12, с. 40, 49].

За браком провізії у пригоді ставало все, що потрапляло під руку: ягоди, суниці, різні злаки, квасок, напівзгнила картопля, яблука з диких яблунь, від них боліли зуби та пухли животи [16, с. 131; 26, с. 215]. Іноді доводилось вживати лише гриби, і не завжди їстівні, від чого «дістали шлункові корчі і не мали сил іти далі» [31, с. 257]. Кухарі, за браком продуктів, могли лише заварити чай з листків малини, суниць «і ще якихось рослин» [12, с. 64–65, 166]. Деякі повстанці через голод збирали на ходу слимаків, «і смачно з'їдали» з печеною картоплею [13, с. 339, 345].

Після голодних днів та маршів знайдена картопля або солоне м'ясо була справжнім святом. Дуже часто воякам не вистачало просто теплої вареної їжі. Натомість, коли вдавалось зайти у населені пункти селянський домашній харч «смакував як ніколи та, здавалось, додавав сил», «що то була за вечеря, ми довго потім згадували її» [12, с. 119, 130, 165, 169; 16, с. 96; 17, с. 27].

Чотовий сотні «Хріна» Олекса Конопадський «Острроверх» відмічав, що в підпільників ОУН ситуація з харчами була легша, ніж в УПА. Лише з тієї причини, що підпільників було менше – їм одного продуктового схрону вистачало ледь не на рік, водночас як в УПА «пивниця йшла на одну вечерю» [13, с. 342–343].

Харчування в криївках, за спогадами І. Кордана та М. Лабуньки, було вкрай обмеженим. З овочів залишалась в'яла цибуля чи морква, яка в останній зимовий період, за браком води, ставала ледь не єдиним джерелом вологи [30, с. 136, 141–142; 32, с. 135–138].

Особливо екстремальними умови харчування були під час операції «Вісла». Депортувавши українське населення Закерзоння, польська влада завдала УПА найбільшого удару – не було кому годувати повстанців і підпільників. Харчові криївки-магазини частиною потрапили до рук ворога або були ним отруєні, решта стали недоступними через насичення ворожими військами [20, с. 59; 24, с. 252].

Переживаючи постійний голод, вояки вже не зважали на пряму загрозу смерті. Весною 1947 р. основним завданням сотень УПА було оминати облави та здобути хоча б трохи харчів. При цьому небезпека натрапити на засідку збільшувалась. Вислані за харчами стрільці гинули в бою чи були захоплені, адже на них спеціально полювало польське військо [13, с. 322, 340–343; 21, с. 236].

Тоді ж партизани з УПА отримали від харчовика м'ясо, «воно смерділо, лазили по ньому хробаки, але чи хто звертає на це увагу, коли голоден» [13, с. 320–321]. А вояк «Кілко» від голоду їв запліснявілу паляницю [17, с. 148]. Проблема ще полягала в тому, що досить часто сотні не встигали нормально приготувати їжу через постійні бої. Часом не було чим навіть розпалити вогонь: «здобуваємо з допомогою трута або дивимось, чи не горить трава, яку підпалювали поляки» [19, с. 204–205]. У таборі вояки, щоб хоч якось підживитись, варили «гарячу зупу з води». Навіть якщо щось поживне було у страві, її не вистачало на всіх, тому видавали по дві ложки на вояка [16, с. 219]. Траплялись дні, коли їли лише траву.

Воюючи тривалий час без нормальної їжі, бійці під час забою тварин вдавались до нетрадиційної поживи у звичайних умовах: «щоб зберегти сили, п'ють сиру, свіжу кров худоби» [22, с. 130].

Польські силові структури спеціально робили заходи для виснаження українських партизанів – знищували харчові склади, блокували доступ до населених пунктів. «Банди [як називали поляки відділи УПА – прим. В. П.] ходять голодні, і настрої у них погіршується з дня на день» [21, с. 281].

Через фізичне та психологічне виснаження люди ставали нервовими. Постійний голод притуплював пильність. Йдучи за хлібом, бойовик СБ «Цяпка» потрапив у засідку польського війська, яке взяло його в полон [14, с. 331–333].

Висновки. Можна підсумувати, що комбатанти ОУН і УПА на Закерзонні забезпечувались продовольством переважно завдяки місцевому населенню, яке було основним ресурсом. Логістичною ланкою виступала підпільна мережа ОУН. Підпільники, які жили в населених пунктах, хоч і виходили в терен на завдання, загалом мали кращі умови життя і харчування. Здобуття трофейних харчів та полювання теж були поширеною практикою. Часто протягом тривалого часу українські партизани відчували гостру нестачу провіанту – доводилось збирати лісові харчі або вдаватись до надзвичайних заходів – їсти непридатні до споживання продукти. Можна сказати, що

кількарічне перебування на підпільній війні змінювало ставлення до їжі як такої, зміщувало особисті смаки, коли перед учасниками війни поставала проблема з'їсти хоч що-небудь, щоб якимось втамувати голод. Харчове меню, переважно, залежало від умов бойових зіткнень. Повстанське харчове меню на Закерзонні можна поділити на три умовні пункти: 1) звичайний раціон харчування під час дислокування в населених пунктах; 2) польова кухня, яка могла бути недостатньою, але загалом забезпечувала нормальну життєдіяльність; 3) екстремальні прийоми їжі – у бою, під час маневрів, у криївці, в умовах крайнього виснаження, коли воякам бракувало необхідних калорій для життєдіяльності, вони споживали різні продукти, які не завжди були високої якості, а іноді навіть шкодили здоров'ю.

Література:

1. Іваник М. УПА на Посянні (зарис проблематики). *Бастіон і Батурин. УПА та підпільна адміністрація ОУН в Ярославщині, Любачівщині та Томашівщині в 1944–1947 рр. Докум. та матер.* Львів: Вид-во Львівськ. Політехн., 2012. С. 404–448.
2. Патриляк І. «Щоденний хліб» курсантів УПА: житлове, матеріально-технічне, продовольче та медичне забезпечення старшинських та підстаршинських шкіл УПА (1943–1944). *Український визвольний рух.* 2004. № 3. С. 246–259.
3. Стародубець Г. Генеза українського повстанського запілля. Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. 464 с.
4. Нестор Ю. Борщ по-бандерівськи. Гастрономічна культура «лісової армії». «Зродились ми великої години...» *ОУН і УПА* / уклад., авт. передм. В. Кіпіані. Харків: Віват, 2019. С. 29–52.
5. Ільницький В. Карпатський край ОУН в українському визвольному русі (1945–1954). Дрогобич: Посвіт, 2016. 696 с.
6. Прокопов В. Матеріальний аспект повсякденного життя учасників руху ОУН та УПА на Закерзонні (1943–1947 рр.). *Гуманітарний журнал.* 2015. № 3–4. С. 127–138.
7. Гриник Л. Заходи щодо організації здорового способу життя українських націоналістів на Прикарпатті 1940–1950-х рр. (за матеріалами ГДА СБУ): теорія та практика. *Проблеми гуманітарних наук: зб. наук. пр. Дрогобицького державного педагогічного ун-ту ім. Івана Франка.* Серія Історія. 2021. Вип. 8/50. С. 243–272.
8. Літопис УПА. Торонто; Львів: Вид-во «Літопис УПА», 2003. Т. 39. 1043 с.
9. Літопис УПА. Торонто; Львів: Літопис УПА, 1986. Т. 13. Кн. 1. 340 с.
10. Літопис УПА. Торонто; Львів: Вид-во «Літопис УПА», 2001. Т. 33. 899 с.
11. Літопис УПА. Торонто; Львів: Літопис УПА, 1999. Т. 29. 335 с.
12. Кметь Є. Спогади. Любачивщина на шляху боротьби. Дніпропетровськ: «Бористен», 2000. 220 с.
13. Літопис УПА. Торонто; Львів: Літопис УПА, 2000. Т. 30. 550 с.
14. Цяпка Д. Горить Ліс! Лондон: Українська Видавнича Спілка, 1975. 398 с.
15. Український здвиг. 1939–1947 / ред. В. Сергійчук. Київ: Укр. видав. спілка, 2004. Т. 1. 842 с.
16. Гук Б. Закерзоння. Спогади вояків Української повстанської армії. Варшава: «Тирса», 1998. Т. 4. 366 с.
17. Дубницький-Кілко С. Україну захищали в чужині: спогади про Закерзоння. Тернопіль: «Джура», 2004. 283 с.

18. Літопис УПА. Торонто; Львів: «Літопис УПА», 2003. Т. 4. 448 с.
19. ОУН і УПА на терені Польщі (1944–1947 рр.) / ред. Ю. Шаповал. Київ: Інститут історії України НАН України, 2000. 232 с.
20. Гук Б. Закерзоння. Спогади вояків Української повстанської армії. Варшава: «Тирса», 1994. Т. 1. 440 с.
21. Акція «Вісла». Документи / ред. Є. Місило. Львів; Нью-Йорк: Наукове товариство ім. Шевченка у Львові, 1997. 574 с.
22. Літопис УПА. Торонто; Львів: Літопис УПА, 1987. Т. 14. Кн. 2. 262 с.
23. Карванська-Байляк А. Во ім'я Твоє: (мережане життям). Варшава: Український архів, 2000. 440 с.
24. «В рядах УПА»: збірка споминів бувших вояків УПА / ред. П. Мірчук, В. Давиденко. Нью Йорк: «Dnipro», 1957. 352 с.
25. Тимочко І. Моя одиссея. Варшава: Український Архів, 2005. 384 с.
26. Гук Б. Закерзоння. Спогади вояків Української повстанської армії. Варшава: «Тирса», 1996. Т. 2. 536 с.
27. ОУН і УПА в 1944 році: Документи / ред. С. Кульчицький. Київ, 2009. Ч. 2. 256 с.
28. Дмитрик І. Записки українського повстанця (У лісах Лемківщини). Львів: «Червона Калина», 1992. 164 с.
29. Літопис УПА. Торонто; Львів: Вид-во «Літопис УПА», 2004. Т. 40. 584 с.
30. Кордан І. Один набій з набійниці. Спомини вояка УПА з куреня «Залізняка». Торонто; Львів, 2006. 258 с.
31. Літопис УПА. Торонто; Львів: Літопис УПА, 2002. Т. 37. 645 с.
32. Лабунька М. Коли ліс був наш батько. Спомини. Київ: Основи, 2015. 320 с.

References:

1. Ivanyk, M. (2012). UPA na Posianni (zarys problematyky) [UPA in the Posiannia Region: A Sketch of the Issue]. *Bastion i Baturyn. UPA ta pidpilna administratsiia OUN v Yaroslavshchyni, Liubachivshchyni ta Tomashivshchyni v 1944–1947 rr. Dokum. ta mater.* Lviv: Vyd-vo Lvivsk. Politekhn. S. 404–448. [in Ukrainian].
2. Patryliak, I. (2004). «Shchodennyi khlib» kursantiv UPA: zhytlove, materialno-tekhnichne, prodovolcheta medychne zabezpechennia starshynskykh ta pidstarshynskykh shkil UPA (1943–1944) [The Daily Bread of UPA Cadets: Housing, Material-Technical, Food, and Medical Provision of Senior and Junior Officer Schools of the UPA (1943–1944)]. *Ukrainskyi vyzvolnyi rukh.* № 3. S. 246–259. [in Ukrainian].
3. Starodubets, H. (2008). Heneza ukrainskoho povstanskoho zapillia [Genesis of Ukrainian rebellious rear]. Ternopil: Pidruchnyky i posibnyky. 464 s. [in Ukrainian].
4. Nestor, Yu. (2019). Borshch po-banderivsky. Hastronomichna kultura «lisovoi armii» [Borscht Bandera-Style: The Gastronomic Culture of the "Forest Army"]. U «Zrodylys my velykoi hodyny...» OUN i UPA / uklad., avt. peredm. V. Kipiani. Kharkiv: Vivat. S. 29–52. [in Ukrainian].
5. Pnytskyi, V. (2016). Karpatskyi krai OUN v ukrainskomu vyzvolnomu rusi (1945–1954) [The OUN Carpathian region in ukrainian liberation movement (1945–1954)]. Drohobych: Posvit. 696 s. [in Ukrainian].
6. Prokopov, V. (2015). Materialnyi aspekt povsiakdennoho zhyttia uchasnykiv rukhu OUN ta UPA na Zakerzonni (1943–1947 rr.) [The material aspects of everyday life of members OUN and UIA movement in Zakerzonnia (1943–1947)]. *Humanitarnyi zhurnal.* № 3–4. S. 127–138. [in Ukrainian].

7. Hrynyk, L. (2021). Zakhody shchodo orhanizatsii zdorovoho sposobu zhyttia ukrainskykh natsionalistiv na Prykarpatti 1940–1950-kh rr. (za materialamy HDA SBU): teoriia ta praktyka [Measures for the organization of a healthy lifestyle of ukrainian nationalists in the Precarpathians 1940–1950s (based on the materials of the BSA of the SSU): THEORY AND PRACTICE]. *Problemy humanitarnykh nauk: zb. nauk. pr. Drohobyt'skoho derzhavnogo pedahohichnoho un-tu im. Ivana Franka. Seriya Istoriiia. Vyp. 8/50. S. 243–272.* [in Ukrainian].
8. Litopys UPA [Chronicle of the Ukrainian Insurgent Army]. (2003). Toronto; Lviv: Vyd-vo «Litopys UPA». T. 39. 1043 s. [in Ukrainian].
9. Litopys UPA [Chronicle of the Ukrainian Insurgent Army]. (1986). Toronto; Lviv: Litopys UPA. T. 13. Kn. 1. 340 s. [in Ukrainian].
10. Litopys UPA [Chronicle of the Ukrainian Insurgent Army]. (2001). Toronto; Lviv: Vyd-vo «Litopys UPA». T. 33. 899 s. [in Ukrainian].
11. Litopys UPA [Chronicle of the Ukrainian Insurgent Army]. (1999). Toronto; Lviv. T. 29. 335 s. [in Ukrainian].
12. Kmet, Ye. (2000). Spohady. Liubachyvshchyna na shliakhu borotby [Memoirs. Liubachivshchina on the path of struggle]. Dnipropetrovsk: «Borysten». 220 s. [in Ukrainian].
13. Litopys UPA [Chronicle of the Ukrainian Insurgent Army]. (2000). Toronto; Lviv: Litopys UPA. T. 30. 550 s. [in Ukrainian].
14. Tsiapka, D. (1975). Horyt Lis! [The forest aflame]. London: Ukrainska Vydavnycha Spilka. 398 s. [in Ukrainian].
15. Serhiichuk, V., ed. (2004). Ukrainyskyi zdvyh. 1939–1947 [Ukrainian shift. 1939–1947]. Kyiv: Ukr. vydav. spilka. T. 1. 842 s. [in Ukrainian].
16. Huk, B. (1998). Zakerzonnia. Spohady voiakiv Ukrainskoi povstanskoï armii [Zakerzonnia. Memoirs of the soldiers of the Ukrainian Insurgent Army]. Varshava: «Tyrssa». T. 4. 336 s. [in Ukrainian].
17. Dubnytskyi-Kilko, S. (2004). Ukrainu zakhyschaly v chuzhyni: spohady pro Zakerzonnia [Ukraine Defended Abroad: Memoirs of Zakerzonnia]. Ternopil: «Dzhura». 283 s. [in Ukrainian].
18. Litopys UPA [Chronicle of the Ukrainian Insurgent Army]. (2003). Toronto; Lviv: «Litopys UPA». T. 4. 448 s. [in Ukrainian].
19. Shapoval, Yu., ed. (2000). OUN i UPA na tereni Polshchi (1944–1947 rr.) [OUN and UPA in the Territory of Poland (1944–1947)]. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy. 232 s. [in Ukrainian].
20. Huk, B. (1994). Zakerzonnia. Spohady voiakiv Ukrainskoi povstanskoï armii [Zakerzonnia. Memoirs of the soldiers of the Ukrainian Insurgent Army]. Varshava: «Tyrssa». T. 1. 440 s. [in Ukrainian].
21. Misylo, Ye., ed. (1997). Aktsiia «Visla». Dokumenty [Operation “Vistula”. Documents]. Lviv; Niu-York: Naukove tovarystvo im. Shevchenka u Lvovi. 574 s. [in Ukrainian].
22. Litopys UPA [Chronicle of the Ukrainian Insurgent Army]. (1987). Toronto; Lviv: Litopys UPA. T. 14. Kn. 2. 262 s. [in Ukrainian].
23. Karvanska-Bailiak, A. (2000). Vo imia Tvoie: (merezhane zhyttiam) [In Your Name: Life on the Web]. Varshava: Ukrainyskyi arkhiv. 440 s. [in Ukrainian].
24. Mirchuk, P., Davydenko V., eds. (1957). «V riadakh UPA»: zbirka spomyniv buvshykh voiakiv UPA [In the ranks of UPA. A collection of memories of former soldiers of the Ukrainian insurgent army]. Niu York: «Dnipro». 352 s. [in Ukrainian].
25. Tymochko, I. (2005). Moia odysseia [My odysseys]. Varshava: Ukrainyskyi Arkhiv. 384 s. [in Ukrainian].

26. Huk, B. (1996). Zakerzonnia. Spohady voiakiv Ukrainskoi povstanskoï armii [Zakerzonnia. Memoirs of the soldiers of the Ukrainian Insurgent Army]. Varshava: «Tyrsa». T. 2. 536 s. [in Ukrainian].
27. Kulchytskyi, S., ed. (2009). OUN i UPA v 1944 rotsi: Dokumenty [OUN and UIA in 1944: Documents]. Kyiv. Ch. 2. 256 s. [in Ukrainian].
28. Dmytryk, I. (1992). Zapysky ukrainskoho povstantsia (U lisakh Lemkivshchyny) [Memories of a soldier in the Ukrainian insurgent army. In the forest of the Lemko region]. Lviv: «Chervona Kalyna». 164 s. [in Ukrainian].
29. Litopys UPA [Chronicle of the Ukrainian Insurgent Army]. (2004). Toronto; Lviv: «Litopys UPA». T. 40. 584 s. [in Ukrainian].
30. Kordan, I. (2006). Odyn nabii z nabiinytsi. Spomyny voiakâ UPA z kurenia «Zalizniaka» [One Bullet in the Clip. Memoirs of a Soldier of the Ukrainian Insurgent Army]. Toronto; Lviv. 258 s. [in Ukrainian].
31. Litopys UPA [Chronicle of the Ukrainian Insurgent Army]. (2002). Toronto; Lviv: «Litopys UPA». T. 37. 645 s. [in Ukrainian].
32. Labunka, M. (2015). Koly lis був наш batko. Spomyny [When the forest was our father. Memories]. Kyiv: Osnovy. 320 s. [in Ukrainian].

Журнал
«Актуальні питання у
сучасній науці»

(Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія Економіка»,
Серія «Державне управління», Серія «Техніка»,
Серія «Історія та археологія»)

Випуск № 5(23) 2024

Підписано до друку: 14.05.2024 р.
Формат 60х90/8. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 8,2.

Видавець:
ФОП Жукова Ірина Віталіївна Свідоцтво серія ДК №7425 від 09.08.2021 р.,
02217, м. Київ, пр. Маяковського Володимира, буд. 4-В, кв. 10